

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЄС У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття містить комплексний аналіз джерел фінансування освіти у Європейському Союзі та їхнього впливу на якість вищої освіти. Автор розкриває роль державних видатків, приватних інвестицій та міжнародних грантів для фінансування закладів вищої освіти. Дослідження спирається на статистичні дані Євростату та ОЕСР для аналізу рівня якості освіти. Якість освіти розглядається як багатовимірна та динамічна характеристика навчального процесу, що відображає дотримання критеріїв та стандартів, а також потреб окремих осіб та суспільства. Аналіз даних доводить значну перевагу бюджетного фінансування. Зазначено, що такий підхід має забезпечити рівний доступ до вищої освіти. Проте, автор також підкреслює, що останніми роками відмічено тенденції зростання ролі недержавних інвестицій. Вони розширюють можливості закладів вищої освіти у впровадженні нових програм, модернізації матеріально-технічної бази та розвитку прикладних досліджень. Стаття аналізує переваги та недоліки приватного фінансування вищої освіти. Зокрема, відмічено, що надмірна перевага приватних інвестицій монополізує наукові досягнення та знижує суспільне значення вищої освіти. На противагу, надмірна залежність від бюджетних видатків призводить до обмеженості у інноваційному розвитку. Наукова новизна полягає у обґрунтуванні збалансованої моделі поєднання державного й приватного фінансування вищої освіти на підставі існуючих підходів. У межах цієї моделі держава зберігає провідну роль гаранта якості та доступності освіти. Приватний сектор, в свою чергу, відіграє стимулюючу функцію. Автор обґрунтував у висновку, сучасні тенденції фінансування вищої освіти вказують на необхідність збалансованого поєднання державних і приватних ресурсів. Бюджетні видатки створюють основу фінансування вищої освіти та закладають фундамент для рівного доступу усіх громадян до освіти. Стаття підкреслює, що досвід ЄС підтверджує їхню ключову роль у забезпеченні якості освіти.

Ключові слова: фінансування вищої освіти, якість вищої освіти, тенденції фінансування, доступність освіти, державне фінансування, приватні інвестиції в освіту, європейський досвід.

У сучасних умовах стрімкої трансформації освітніх систем питання забезпечення якості освітніх послуг набуває ключового значення. Суспільство знань побудоване на трьох основних орієнтирах: знання, інформація та інтелект [1, с. 24]. Забезпечення високого рівня вищої освіти створює потенціал кваліфікованих працівників, яких вимагає сучасний ринок праці. Якість освіти та високий рівень підготовки здобувачів позитивно впливають на майбутній рівень доходів громадян [3, с. 49]. Окрім того, забезпечення якісної освіти значним чином здійснює вплив на соціальну мобільність і формування рівних можливостей для всіх. Вища освіта є одним із ключових факторів суспільного розвитку. Тому, на порядок денний висувуються принципово нові вимоги щодо її якості.

Проте, важливим для підтримання якісної освіти є питання фінансування. Воно впливає не тільки на забезпечення кваліфікованих кадрів, але і на впровадження інновацій та цифровізації навчання. В умовах переходу до економіки знань фінансові ресурси стають не просто інструментом підтримки освітньої діяльності. Вони виступають чинником формування нової культури якості, орієнтованої на результативність і стійкий розвиток. Однак на сьогодні джерела фінансування освіти можуть значно відрізнятись і включати як державні, так і приватні інвестиції. Сьогодні у наукових колах точаться дискусії щодо ефективності того чи іншого джерела фінансування. Так, наприклад, такі вітчизняні та українські науковці як Андерсон К. П., Белега О. В., Волф П. Дж., Козлов В. П., Муралідхаран К., Шакіль Д. та деякі інші науковці наголошують на визначній ролі приватних інвестицій для вищої освіти [18 с. 512; 2, с. 119; 15, с. 1020]. Разом з тим, є велика кількість наукових робіт, які наголошують на державному фінансуванні вищої освіти як основному інструменті. Зокрема, таку думку підтримують Гіман Дж, Лафортуне Дж., Петрова Я., Ротштейн Дж., Стеінберг П. С., Терещенко Г., Шорес К., та інші науковці [11, с. 265; 13, с. 20; 4, с. 22; 6, с. 36; 19]. Попри значну кількість наукових праць, присвячених різним формам і моделям фінансування освіти, важливо спиратися на емпіричні дані, які дають змогу проаналізувати конкретну частку кожного джерела інвестицій та його вплив на якість освітніх послуг. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження сучасних тенденцій фінансування вищої освіти.

Крім того, Україна наразі рухається європейським вектором розвитку і, серед іншого, інтегрується у освітній простір ЄС. Тому, вивчення тенденцій фінансування вищої освіти у державах-членах має особливе значення. Таким чином, метою статті є комплексне осмислення тенденцій фінансування вищої освіти у ЄС, що забезпечує її якість.

Передусім, відмітимо, що якість освіти – це багатовимірна та динамічна характеристика навчального процесу, що відображає дотримання критеріїв та стандартів, а також потреб окремих осіб та суспільства [17, с. 101]. Дотримання якості освіти потребує фінансування, спрямованого на забезпечення освітніх потреб. На сьогоднішній день у європейському освітньому просторі функціонують три основні джерела фінансування вищої освіти: державне; приватне та фінансування на основі міжнародних грантів [12].

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) на 2023 р., близько 84% витрат на вищу освіту покривається державою; 15 % складають приватні інвестиції, а 1% припадає на міжнародні джерела [16]. За останніми доступними даними на Євростат за 2021 р., частка державних видатків на освіту коливається у межах 70%-95%, залежно від держави-члена. Наприклад, найменший показник державного фінансування у Греції. Він становить 71% загальних витрат. В той же час, у Франції відповідні видатки сягають 97% [8].

Щодо питання приватних інвестицій, то їхня частка суттєво менша. У більшості держав-членів вона складає 5–15%. В окремих країнах (Данія, Іспанія, Португалія) вона може сягати до 20%. Відповідно, найбільший показник приватного фінансування у країнах, де найменша кількість державних інвестицій. Він сягає 25% у Греції та на Кіпрі [8]. Варто відмітити, що останнє десятиліття характеризується збільшенням частки приватних інвестицій у освіту. Зокрема, більшість держав збільшили частку приватного інвестування протягом 2012–2020 рр. Не зважаючи на це, середня частка приватного фінансування вищої освіти за даними ОЕСР залишилась близько 16% [16]. Відповідні дані дають нам можливість стверджувати, що державне фінансування вищої освіти наразі є домінуючим джерелом.

Отже, можна констатувати, що в більшості держав Європейського Союзу частка приватних інвестицій та грантових надходжень у структурі фінансування освіти істотно поступається державним коштам. У середньому співвідношення коливається у межах 1:4–1:10. Лише окремі країни, зокрема Греція, демонструють вищу частку недержавного фінансування, що наближається до пропорції 1:3 або 1:2. Саме державні видатки залишаються ключовим джерелом забезпечення вищої освіти в ЄС, тоді як інші ресурси, як правило, не перевищують 3–6 % загального бюджету закладів вищої освіти. Оптимальним, на нашу думку, є гармонійне поєднання державних і приватних інвестицій, адже синергія цих джерел сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими потоками та стимулює інноваційний розвиток. Досвід країн ЄС підтверджує, що масштабні державні вкладення формують основу для високих стандартів якості освіти та рівного доступу до неї [5, с. 28]. В свою чергу, приватні інвестиції та гранти стають важливим доповненням. В умовах обмеженості державних бюджетів ЗВО все активніше залучають позабюджетні [10, с. 19]. Приватний сектор інвестує у створення при ЗВО дослідницьких центрів, що підвищує зв'язок освіти з ринком праці.

Разом з тим, зростання ролі приватного фінансування у системі вищої освіти породжує дискусію щодо його впливу на доступність і якість освітніх послуг. З одного боку, залучення додаткових приватних інвестицій, може сприяти підвищенню рівня матеріально-технічного забезпечення та якості освітнього процесу. Як зазначається у звіті Європейської комісії «Європейський реєстр вищої освіти» від 2019 р., збільшення частки приватних коштів позитивно впливає на загальний обсяг фінансування закладів вищої освіти. Уряди держав-членів ЄС розглядають розширення участі бізнесу та підвищення частки плати за навчання як можливість залучення додаткових ресурсів без надмірної залежності від державних асигнувань [9].

На думку української дослідниці Григораш О., розвинені системи підтримки студентів істотно пом'якшують потенційний негативний вплив плати за навчання на доступність вищої освіти [10, с. 19]. Подібні думки висвітлюють і експерти Світового банку Арнхольд Н., Зігель Ф. та Ківісто І. Вони підкреслюють, що виключно державна модель фінансування вищої освіти не забезпечує повного розкриття її у контексті міжнародної конкурентоспроможності. Надмірна залежність ЗВО від державного бюджету обмежує їхню гнучкість у реагуванні на виклики глобального освітнього ринку та уповільнює інноваційний розвиток. Дослідники рекомендують урядам країн ЄС переосмислити підходи до структури фінансування, зокрема розглянути запровадження помірної плати за навчання з чітко визначеними соціальними. Такий підхід, на їхню думку, не лише сприятиме залученню додаткових приватних ресурсів, а й створить умови для підвищення якості освітніх програм [7]. Приватне фінансування закладів вищої освіти створює низку переваг. По-перше, воно забезпечує залучення додаткових ресурсів, що дозволяє розширювати спектр освітніх послуг. По-друге, воно стимулює підвищення ефективності управління та орієнтацію університетів на потреби студентів і ринку праці. По-третє, приватні інвестиції сприяють розвитку прикладних досліджень і впровадженню інновацій у навчальний процес.

Попри очевидні переваги, надмірна залежність від приватних джерел фінансування вищої освіти викликає занепокоєння серед науковців. Дослідження засвідчують, що повна або домінуюча приватизація фінансових потоків може посилювати соціальну нерівність і знижувати якість освітніх послуг. Англійські дослідники Вілкінсон Л. С. та Вілкінсон М. Д. підкреслюють, що надмірна комерціалізація призводить до «комодифікації» освіти (від англ. commodity – товар, продукт). Тобто перетворення її на звичайний товар. Така тенденція загрожує академічним свободам і суспільній місії ЗВО, зміщуючи акцент із розвитку знань на отримання прибутку [20]. Цей погляд підтримує і відомий британсько-австралійський соціолог Маргінсон С. Він наголошує, надмірна ринкова орієнтація вищої освіти підриває її внесок у суспільний розвиток [14].

Згаданий раніше звіт Європейської комісії від 2019 р. звертає увагу на ризики, пов'язані з надмірним залученням корпоративного капіталу у фінансування ЗВО. Така тенденція може призводити до явища «приватизації знань». Подібний феномен виникає, коли результати наукових досліджень стають власністю комерційних спонсорів і втрачають суспільний доступ. Звуження академічної місії закладів вищої освіти суперечить принципам академічної свободи [9]. Отже, надмірна орієнтація на приватні джерела фінансування вищої освіти супроводжується низкою системних ризиків, серед яких: зниження доступності; викривлення академічних пріоритетів; фінансова нестабільність та ризики комерціалізації освіти.

На нашу думку, зміщення фінансового акценту лише на приватний сектор несе значні ризики. Надмірна залежність від плати за навчання знижує доступність освіти і посилює соціальну нерівність. Це суперечить праву людини на освіту, закріпленому в міжнародних і національних актах. Орієнтація на ринкові джерела змушує ЗВО скорочувати фундаментальні та важливі напрями. Європейський підхід наразі базується на тому, що держава має залишатися головним інвестором. Приватні вкладення повинні доповнювати державні, посилюючи інноваційний потенціал системи.

Отже, сучасні тенденції фінансування вищої освіти вказують на необхідність збалансованого поєднання державних і приватних ресурсів. Державні видатки залишаються основою системи та гарантують рівний доступ і стабільність. Європейський досвід підтверджує їхню ключову роль у забезпеченні якості освіти. Водночас частка приватних інвестицій поступово зростає. Вони стимулюють інновації, дослідження та розвиток університетів. Майбутнє освіти – у партнерстві, де держава забезпечує сталість, а приватний сектор додає динаміку й конкурентоспроможність.

Використана література:

1. Калінічева Г. Якість вищої освіти як складова формування людського капіталу: виклики для України. *Освітлогія*. 2021. № 10. С. 24–36.
2. Козлов В. П., Белєга О. В. Концепція розвитку державно-приватного партнерства у сфері освіти на регіональному рівні. *Фінанси, облік, банки*. 2018. № 1(23). С. 113–120.
3. Лопушняк Г. С., Рибчанська Х. В. Вища освіта України: державне регулювання та перспективи розвитку : монографія. Львів : Ліга Прес, 2018. 283 с.
4. Петрова Я. І. Підвищення ефективності фінансування вищої освіти: стратегічні орієнтири України в умовах глобальних викликів. *Економіка та управління національним господарством*. 2021. Вип. 3 (149). С. 20–25.
5. Рижук Я. О. Вплив фінансування вищої освіти на академічні досягнення здобувачів і розширення доступу до освітніх можливостей (на прикладі Німеччини, Італії та Румунії). *Вісник КНЛУ. Серія : Педагогіка та психологія*. 2024. Вип. 41. С. 21–30.
6. Терещенко Г. Державне фінансування вищої освіти як чинник розвитку економіки знань. *Освітня аналітика України*. 2017. № 1(1). С. 34–43.
7. Arnhold N., Ziegele F., Kivistö G. Under pressure: COVID-19 and the funding of European higher education. *World Bank Blogs*. 2020. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/education/under-pressure-covid-19-and-funding-european-higher-education>
8. Educational expenditure statistics. Eurostat. 2024. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Educational_expenditure_statistics
9. European Commission. European Tertiary Education Register. *Analytical Report*. 2019. № 2. URL: https://eter-project.com/uploads/analytical-reports/ETER_AnalyticalReport_02_final.pdf
10. Hryhorash O. Mechanism of private funding of higher education in OECD countries and Ukraine. *European Humanities Studies. State and Society*. 2022. № 3. P. 18–29.
11. Hyman J. Does Money Matter in the Long Run? Effects of School Spending on Educational Attainment. *American Economic Journal: Economic Policy*. 2017. № 6. P. 256–280.
12. Krieger B. Heterogeneous university funding programs and regional firm innovation: An empirical analysis of the German Excellence Initiative. *Research Policy*. 2024. № 53 (5). DOI : <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.104995>.
13. Lafortune J., Rothstein J., Whitmore Schanzenbach D. School Finance Reform and the Distribution of Student Achievement. *American Economic Journal: Applied Economics*. 2018. № 2. P. 1–26.
14. Marginson S. Higher education and the common good, Melbourne: Melbourne University Press, 2016, 300 p.
15. Muralidharan K., Sundararaman V. The Aggregate Effect of School Choice: Evidence from a two-stage experiment in India. *Quarterly Journal of Economics*. 2015. № 130(3). P. 1011–1066.
16. OECD. Education at a Glance 2023: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>
17. Ryzhuk Ya. Criteria for assessing the quality and accessibility of higher education: a conceptual analysis. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2025 № 2. P. 95–103.
18. Shakeel M. D., Anderson K. P., Wolf, P. J. The participant effects of private school vouchers around the globe: a meta-analytic and systematic review. *School Effectiveness and School Improvement*. 2021. № 32(4). P. 509–542.
19. Shores K., Steinberg, M. P. Schooling During the Great Recession: Patterns of School Spending and Student Achievement Using Population Data. *AERA Open*. 2019. № 5(3). DOI: <https://doi.org/10.1177/2332858419877431>
20. Wilkinson L. C., Wilkinson M. D. Value for money and the commodification of higher education: front-line narratives. *Teaching in Higher Education*. 2020. № 28(2). P. 406–422.

References:

1. Kalinicheva H. (2021). Yakist vyshchoyi osvity iak skladova formuvannya liudskoho kapitalu [Quality of Higher Education as a Component of Human Capital Formation: Challenges for Ukraine]. *Osvitohiia*. № 10. S. 24–36 [in Ukrainian].
2. Kozlov V. P., Bieliuha O. V. (2018). Kontsepsiia rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva u sferi osvity na rehionalnomu rivni [Concept for the development of public-private partnership in education at the regional level]. *Financy, oblik, banky*. № 1(23). S. 113–120 [in Ukrainian].
3. Lopushniak H. S., Rybchanska Kh. V. (2018). Vyshcha osvita Ukrayiny: derzhavne rehuliuвання ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia [Higher education in Ukraine: state regulation and development prospects: monograph]. Lviv : Liha Press. 283 s. [in Ukrainian].
4. Petrova Ya. (2021). Pidvyshchennia efektyvnosti finansuvannya vyshchoi osvity: stratehichni oriientyry Ukrainy v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Improving the funding efficiency of higher education: Ukraine's strategic guidelines in a global challenge]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. № 3 (149). S. 20–25 [in Ukrainian].
5. Ryzhuk Ya. O. (2024). Vplyv finansuvannya vyshchoi osvity na akademichni dosiahnennia zdobuvachiv i rozshyrennia dostupu do osvitykh mozhlyvostey (na prykladi Nimechchyny, Italii ta Rumunii) [The Impact of Higher Education Funding on Students' ...]

- Academic Achievements and Expanding Access to Educational Opportunities (on the Examples of Germany, Italy and Romania)]. *Visnyk KNLU. Seriya Pedagogika ta psykholohiia*. № 41. S. 21–30 [in Ukrainian].
6. Tereshchenko H. (2017). Derzhavne finansuvannia vyshchoi osvity yak chynnyk rozvytku ekonomiky znan [State funding of higher education as a factor in the development of the knowledge economy]. *Osvitnia analityka Ukrainy*. № 1(1). S. 34–43 [in Ukrainian].
 7. Arnhold N., Ziegele F., Kivistö G. (2020). Under pressure: COVID-19 and the funding of European higher education. *World Bank Blogs*. URL : <https://blogs.worldbank.org/en/education/under-pressure-covid-19-and-funding-european-higher-education>
 8. Educational expenditure statistics. (2024). Eurostat URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Educational_expenditure_statistics
 9. European Commission (2019). European Tertiary Education Register. Analytical Report. № 2. URL : https://eter-project.com/uploads/analytical-reports/ETER_AnalyticalReport_02_final.pdf
 10. Hryhorash O. (2022). Mechanism of private funding of higher education in OECD countries and Ukraine. *European Humanities Studies. State and Society*. № 3. P. 18–29.
 11. Hyman J. (2017). Does Money Matter in the Long Run? Effects of School Spending on Educational Attainment. *American Economic Journal: Economic Policy*. № 6. P. 256–280
 12. Krieger B. (2024). Heterogeneous university funding programs and regional firm innovation: An empirical analysis of the German Excellence Initiative. *Research Policy*. № 53 (5). DOI : <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.104995>
 13. Lafortune J., Rothstein J., Whitmore Schanzenbach D. (2018). School Finance Reform and the Distribution of Student Achievement. *American Economic Journal: Applied Economics*. № 2. P. 1–26.
 14. Marginson S. (2016). Higher education and the common good, Melbourne: Melbourne University Press, 300 p.
 15. Muralidharan K., Sundararaman V. (2015). The Aggregate Effect of School Choice: Evidence from a two-stage experiment in India. *Quarterly Journal of Economics*. № 130(3). P. 1011–1066.
 16. OECD. (2023). Education at a Glance 2023: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. URL : <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>
 17. Ryzhuk Ya. O. (2025). Criteria for assessing the quality and accessibility of higher education: a conceptual analysis. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. № 2. P. 95–103.
 18. Shakeel M. D., Anderson K. P., Wolf, P. J. (2021). The participant effects of private school vouchers around the globe: a meta-analytic and systematic review. *School Effectiveness and School Improvement*. № 32(4). P. 509–542.
 19. Shores K., Steinberg, M. P. (2019). Schooling During the Great Recession: Patterns of School Spending and Student Achievement Using Population Data. *AERA Open*. № 5(3). DOI : <https://doi.org/10.1177/2332858419877431>
 20. Wilkinson L. C., Wilkinson M. D. (2020). Value for money and the commodification of higher education: front-line narratives. *Teaching in Higher Education*. № 28(2). P. 406–422.

Ya. Ryzhuk. Trends in Forming the Quality of Educational Services in the EU in the Context of Financial Provision

The article contains a comprehensive analysis of sources of education financing in the European Union and their impact on the quality of higher education. The author reveals the role of public spending, private investments and international grants in financing universities. The study is based on statistical data from Eurostat and OECD to analyze the level of education. The author considers the quality of education as a multidimensional and dynamic characteristic of the educational process, reflecting compliance with criteria and standards, as well as the needs of individuals and society. The data analysis proves the significant advantage of budget financing. It is noted that such an approach should ensure equal access to higher education. However, the author also emphasizes in recent years there have been trends in the growth of the role of non-state investments. They expand the capabilities of universities in implementing new programs, modernizing the material and technical base and developing applied research. The article analyzes the advantages and disadvantages of private financing of higher education. In particular, it is noted that the excessive advantage of private investments monopolizes scientific achievements. Also, it reduces the social significance of higher education. On the contrary, excessive dependence on budget expenditures leads to limitations in innovative development. The scientific novelty is in the balanced model of combining public and private financing of higher education based on existing approaches. Within this model, the state retains the leading role of a guarantor of the quality and accessibility of education. The private sector, in turn, plays a stimulating function. The author substantiated in the conclusion that balanced interaction between the state and the private sector is a key condition for building a high-quality, accessible and sustainable system of higher education.

Key words: higher education financing, quality of higher education, financing trends, accessibility of education, public financing, private investments in education, European experience.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 26.12.2025